

JANUS – VANHOJEN JA UUSIEN OVIEN VÄLISSÄ

Pääkirjoitus

Janus

Ensimmäinen Janus-lehden numero ilmestyi vuonna 1992. Yhdistyksen esimiehinä 1990-luvulla toimineet Jussi Simpura ja Jouko Kajanoja kirjoittavat lehden mielenkiintoisista perustamisvaiheista yhdistyksen 100-vuotishistoriikissa ”Työväensuojelusta sosiaalipolitiikkaan”. Lehden synty ei heidän mukaansa ollut kivutonta; näkemyseroja syntyi sekä lehden nimestä että luonteesta. Lehden valmistelutyö tehtiin pääasiassa yliopistoissa työskennelleiden henkilöiden toimesta. Yhdistyksen johtokunnassa näkemykset olivat valmisteluryhmää konservatiivisempia. Eroja ilmeni muun muassa ajatuksissa lehden nimestä: johtokunta kannatti lehden nimeksi perinteisempää nimeä ”Sosiaalipolitiikka”. Lehti sai kuitenkin nimekseen Janus ja sillä nimellä lehteä on julkaistu yli 20 vuoden ajan.

Januksen toimitustyö on alusta alkaen ollut niiden yliopistojen vastuulla, joissa on joko sosiaalipolitiikan, yhteiskuntapolitiikan tai sosiaalityön oppiaine. Kolmen vuoden välein lehden toimituspaikka on vaihtunut. Yliopistot ovat osoittautuneet loistavaksi lehden sijoituspaikaksi; akateeminen maailma on tieteellisen lehden luontevin koti. Rotaatio yliopistojen välillä on yhtäältä mahdollistanut sen, että toimitusvastuu ei ole kaatunut liiaksi yhdelle yliopistolle. Toisaalta rotaation myötä lehden sisältö on säilynyt monipuolisena. Lehdestä ei ole näin muodostunut vain yhden tahon lehteä, eikä se ole edustanut vain yhden laitoksen linjauksia.

Vuosien aikana lehteen on tullut selvästi enemmän kirjoituksia kuin mitä siinä pystytään julkaisemaan. Korkea hylkäysprosentti yhdessä toimivan vertaisarvioinnin kanssa on taannut lehden korkean laadun. Moni asia on kuitenkin muuttunut reilun 20 vuoden aikana, ja muutokset haastavat lehden tulevaisuuden.

Yliopistot, joista merkittävä osa Janus-lehden kirjoituksista tulee, painottavat entistä enemmän kansainvälistä julkaisemisesta ja yhteistyötä. Julkaisut kansainvälisissä lehdissä tuovat rahanjaossa enemmän pisteitä ja siten enemmän euroja. Rahalliset kannustimet palkitsevat ja siten myös ohjaavat julkaisemaan Suomen rajojen ulkopuolella. Kansainvälinen yhteistyö, josta myös palkitaan nykyään enemmän rahanjaossa, edellyttää yhteisellä kielellä julkaisemisesta. Kansainvälinen julkaisutoiminta edellyttää korkeatasoista työtä, jolloin parhaimmat kotimaiset tutkimukset julkaistaan muualla kuin kotimaisissa lehdissä. Tulevaisuudessa saattaa olla entistä selvemmin niin, että kotimaisiin lehtiin tarjotaankin vain kakkostason kirjoituksia. Kansainvälistämistrendi on paitsi haaste kotimaiselle tieteelliselle julkaisemiselle ennen kaikkea se heikentää tutkimustiedon välittymistä suomalaisille lukijoille ja päätöksentekijöille.

On selvää, että myös kotimaiset lehdet kilpailevat keskenään asemasta ja parhaimmista käsikirjoituksista. Lehdillä on hyvin erilaiset resurssit ylläpitää ja kehittää toimitustyötään. Kilpailuasetelmaa on osaltaan vauhdittanut 2010 käynnistetty Julkaisufoorumi-hanke. Sen tekemän arvion perusteella kotimaiset lehdet on luokiteltu kolmeen kastiin. Ensimmäisessä luokittelussa Janus tuli luokitelluksi ykköstasolle (perustaso), kun taas muun muassa Sosiologia ja Yhteiskuntapolitiikka sijoittuivat kakkostasolle (johtava taso). Luokittelujärjestelmä ohjaa todennäköisesti käsikirjoitusten tarjontaa – on ymmärrettävää, että kirjoittajat preferoivat kirjoituksiensa julkaisemista ylemmän kastin lehdissä.

Lehden julkaisutoiminta on joutunut ahtaammalle myös niukkenevien taloudellisten resurssien myötä. Haastava yhtälö muodostuu laskevista tuloista ja kasvavista menoista. Tieteellisten seurojen valtuuskunnan tuki on laskenut viime vuosina. Samaan aikaan tapahtunut jäsenmäärän vähentyminen on heikentänyt lehden taloutta. Tilannetta vaikeuttaa vuosi vuodelta kasvavat painatus- ja postituskulut. Jo tällä hetkellä lehteä pyritetään hyvin vaatimattomilla resursseilla: toimitussihteerin palkkio ei ole montakaan euroa, päätoimittajalle ei makseta senttiäkään ja toimitusneuvoston kokouksissa hillon määrä pullassa on minimissään. Leikattavaa toimintakuluissa ei juuri ole.

Kustannusten näkökulmasta on pohdittava vaihtoehtoisia tapoja lehden julkaisemiseen. Yksi sellainen on siirtyminen digitaalisen lehden julkaisemiseen. Sähköisessä muodossa julkaistava lehti säästää painatus- ja postituskuluja. Moni kansainvälinen lehti on jo siirtynyt elektroniseen julkaisemiseen. Työhuonetta useasti vaihtaneena ja monta muuttokokemusta rikkaampana täytyy tunnustaa, että suuri osa tieteellisistä aikakauslehdistä on jäänyt huoneisiin perinnöksi sen seuraavalle asukkaalle. Lehdet ovat nykyään saatavilla vaivattomasti ja nopeasti tietokannoista. Yksittäisen artikkelin löytäminen niistä on paljon helpompaa kuin artikkelin paikantaminen kirjahyllyjen saloista.

Januksen nykyinen toimitus järjesti huhtikuussa keskustelutilaisuuden lehden tilasta ja tulevaisuudesta. Kun osallistujat edustivat monipuolisesti sekä lehden kahta tieteenalaa että lehdessä eri aikoina toimineita henkilöitä, oli keskustelukin vilkasta. Keskustelussa nousi esiin muun muassa pelko sähköisen julkaisemisen aiheuttamasta statuksen heikentymisestä. Näin voi ehkä ollakin. Siksi toivommekin lehden lukijakunnalta ja jäsenistöltä näkemyksiä sähköiseen julkaisemiseen siirtymisestä. Siirto on mahdollista joko osittain tai kokonaan. Ensimmäisessä vaihtoehdossa jäsenlehden saaja / lehden tilaaja voivat valita, ilmestyykö lehti hänelle perinteisen maapostin tuomana vai digitaalisena lehtenä sähköpostiosoitteeseen.

Tilaisuudessa käytiin paljon keskustelua myös Janus-lehden nimestä. Enemmistö katsoi, että nimi ei kerro riittävästi tai riittävän selkeästi lehden alasta ja sisällöstä. Onko Janus tunnistettava nimi? Löydetäänkö lehteä? Januksen ensimmäisessä numerossa päätoimittaja Risto Eräsaari luonnehti lehden nimen herättämiä ajatuksia seuraavasti: ”Januksen, porttien ja ovien kaksikasvoisen suojelijan symboliikkaa voi soveltaa moneen lähtöön emmekä tässä halua rajoittaa lukijoiden mahdollisuutta valita nykyruusauden keskeltä portinvartijuuteen sopivia kiinnekohtia. Lehden kansikuviossa taas voi nähdä vaikkapa perusturvan (lusikka), ja sivilisoitumisen rinnalle tulleen leikkaamisen. Tietenkin tässä voi

nähdä myös vihjauksen nälän tyydyttämisen historialliseen luonteeseen: Marxin tunnettu huomautus nälästä ('Hunger ist Hunger') sanoo, että 'keitetyn, haarukalla ja veitsellä syödyn lihan avulla tyydytetty nälkä on eri nälkä kuin se jota tyydytetään käsin, kynsin ja hampain ahmitulla raa'alla lihalla.' Asialistalle tulee esitys lehden nimen muuttamisesta pelkistetympään ja vähemmän ajatuksia virittämään nimeen, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimus. Tästäkin asiasta lehden lukijoiden mielipiteet ovat arvokkaita.

Yksi vääjäämätön haaste Sosiaalipoliittisen yhdistyksen jäsenten näkökulmasta on sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön suhteessa tapahtunut määrällinen muutos. Kun Janus-lehdestä tuli vuosituhaten vaihteessa myös sosiaalityön tutkimuksen seuran jäsenlehti, oli jäsenmäärien suhde tuolloin noin 1/3: jäsenlehden saajista kaksi kolmesta oli Sosiaalipoliittisen yhdistyksen jäseniä ja yksi kolmesta Sosiaalityön tutkimuksen seuran jäseniä. Tällä hetkellä yhdistyksen ja seuran jäsenmäärät ovat yhtä suuret. Sosiaalityön oppiainetta on vahvistettu koko 2000-luvun ajan ja samalla se on voimistanut tieteenalana asemiaan. Tämä näkyy seuran jäsenmäärän kehityksessä ja siten myös Janus-lehden rahoitus-osuudessa. Muutos tulee näkymään enenevässä määrin myös lehden sisällössä. Keskeinen kysymys on, miten löytää tasapaino ja sopusuhde kahden tieteenalan välillä ja miten lehdessä julkaistavat kirjoitukset kiinnostavat edelleen sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön asiantuntijoita.

Voi tietenkin olla, että edellä maalatut mustat pilvet osoittautuvat taivaanrantaan hajoaviksi kumpupilviksi. Merkittävä osa tutkimustoiminnasta on Suomi-spesifiä, mitä kautta kotimaisille julkaisukanaville on kysyntää. Yliopiston kolmannen tehtävän saatua entistä suuremman painon, paineet julkaista kotimaisilla kielillä kasvavat. Päätöksentekijät haluavat lukea tutkimustietoa ensisijassa omalla kielellään, mikä ylläpitää kiinnostusta kansalliseen julkaisemiseen. On myös mahdollista, että Janus-lehden asema suhteessa "kilpailijoihin" paranee. Esitys lehden nostamisesta kakkostason julkaisuluokkaan jätettiin Julkaisuforumille toukokuussa. Päätös tulee vuoden lopussa. Voi olla, että sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön suhde löytää kivuttomasti tasapainon. Sen sijaan, että kahden tieteenalan yhteisjulkaisu koettaisiin kilpailuareenana, voidaan kaksi tieteenalaa yhdistävä lehti nähdä merkittävänä lisäarvona – lehti on aidosti ja oikeasti poikkitieteellinen ja moniääninen.

Lehti on lukijoidensa ja tekijöidensä näköinen. Lehden elinvoimaisuus on hyvin paljon kiinni meistä: että tilaamme lehteä, luemme sitä, viittaamme siinä julkaistuihin artikkeleihin ja tarjoamme sinne käsikirjoituksia. Tämäkin lehden numero on vaatinut monen ihmisen panoksen ja on osoitus yhteisön aktiivisesta työstä. Kiitos päätoimittaja Liisa Häikiölle, kiitos toimitussihteerille Katri Siposelle, kiitos paikallistoimitukselle ja toimituskunnalle, kiitos Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan oppiaineelle! Tämä on Tampereen toimituskauden toiseksi viimeinen lehti, vuoden vaihteessa lehden toimitusvastuu siirtyy Helsingin yliopistolle. Kiitos kirjoittajille ja refereille! Kiitos lukijoille!

Susan Kuivalainen

Sosiaalipoliittisen yhdistyksen puheenjohtaja
susan.kuivalainen@etk.fi